

Salomonis in Ochoziâ rége defecerit, 4 Reg. 9, 27. Joas enim, qui post eum regnavit, 4 Regum 11, 12, et 2 Par. 25, 11, quamvis filius dicitur Ochoziæ, non fuisse tamen ejus filium, verum quia ex genere David per Nathan originem traheret, et Ochoziam proximo attingebat gradum, ejus vocari filium; in Hebræorum commentariis memorie proditum esse Davidem, quasi testamento, constituisse, ut si quando Salomonis soboles extingueretur; ad posteros Nathan regnum devolveretur. Ita hereticorum sentit magister absurdamque sententiam absurdioribus probat argumentis; probabile esse, Athaliam, mulierem dominandi cupidam, ideò regnum Judæ occupasse, ne in ordinem redacta in alienam domum translaturum videret; quod si Joas filius fuisset Ochoziæ, id est, nepos Athaliæ, libenter eam eo prætextu usuram fuisse, ut regnum nepotis nomine gubernaret. *Ecquis, inquit, mediocri judicio creditur credat naturalem regis filium potuisse à sacerdote Joïada abscondi, ut non magis solliciti eum acia quaereret?* Hec, ut dixi, sententia, non solum quia minimè bonos habet auctores; verum multò magis quia sacris Litteris repugnat, absurda mihi semper visa est. Si enim Joas semel tantum filius regis appelleretur, possemus interpretari filium regis appellari, quòd ex regio Davidis genere originem duceret; ac jus haberet ad regnum; nunc autem cum tam sæpè non regis, sed ipsius Ochoziæ filius appelleretur, 4 Reg. 11, 2, et 15, 1, et 14, 15; et 2 Par. 22, 11, quis non credat filium fuisse Ochoziæ, nisi Calvinus? Quid quod 1 Par. 3, 11, ubi posteri Davidis per Salomonem recensentur, Joram genuisse dicitur Ochoziam, ex quo ortus est Joas? Quod ergo dicit: *Athaliam dominionis cupidam propterea heredes regni extinxisse, ne in ordinem redacta regnum in alienam domum translaturum videret, falsum omninò est.* Tante enim ambitionis et crudelitatis eam fuisse Scriptura significat, ut proprios Ochoziæ filios, id est, nepotes suos trucidaverit; non ne in ordinem redigeretur, sed ut regnaret. Nec enim nepotis nomine contenta fuit ambitiosa mulier Jezabelis filia regum administrare; sed suo ipsa nomine regnare voluit. *At quis credit regis filium à sacerdote Joïada occultari potuisse?* Respondeo, quis credat heredem regni, cum Athalia omne semen regium delere vellet, occultari potuisse? Nam Scriptura certè Joam ejusdem generis et gradus facit cum ceteris, qui occisi sunt, 4 Reg. 11, 2; et 2 Par. 22, 10: *Tollens autem Josaba filia regis Joram soror Ochoziæ Joas filium Ochoziæ, furata est eum de medio fitiorum regis, qui interficiebantur, et nutricem ejus de trichinio, et abscondit eum à facie Athaliæ, ne interficeretur.* Fingamus eos, qui occisi sunt, non Ochoziæ filios, sed tamen heredes regni; quomodo eos Athalia occidit, Joas verò, qui eodem erat gradu, non occidit, nisi quia aut falso rumore nuntio cum aliis occisum putavit; aut quia quantumvis magnà quaerens diligentia invenire non potuit? Quis credat infantem Mosem crudelissimi Pharaonis edictum matris occultatione erudisse potuisse? At Moses privatus erat. Quis credat Christum regni heredem, et futurum Magorum præ-

dictione regem Herode retinendi regni causâ omnes infantes trucidante latere potuisse? At id divinà factum est providentiâ. Quasi verò Davidis regnum sine divinâ providentiâ, ac non potius Dei fide et veluti tutelâ conservatum sit, 5 Reg. 11, 12, et 15, 52, 54, et 15, 4, et 4 Reg. 8, 19, et 18, 54, et 20, 6. Sed isti, ut opinor, profaniscriptoribus Remum et Romulum primos Romani imperii conditores, et Cyrum Persarum atque Medorum futurum regem latuisse usque ad multam ætatem affirmantibus credunt. Scripturæ verò filium regis latuisse dicenti non credunt. Reliqua igitur est tertia sententia, quæ mihi maximè probatur; Mathæum naturales, Lucam legales patres recensere, non quòd omnes, quos Lucas commemorat, legales sint. Id enim absurdum profectò mihi videtur; sed quòd Mathæus Jacob, qui naturalis; Lucas Heli, qui legalis Josephi pater erat, majores numeret.

Tertium inter evangelistas discrimen variè etiam à diversis auctoribus explicatur. Illi quos paulò ante refutavius facillè respondent, ideò pauciores à Mathæo, plures à Lucâ progenitores Christi numerari, quòd Lucas naturales, Mathæus legales numeret, qui pauciores quàm naturales esse soleant. Sed hæc solutio, quamvis facilis sit, quia falso nititur fundamento stare non potest. Multò melius Ambros., lib. 5 Com. in Lucam, et Augustin., lib. 4 Quæst. in Gen., q. 121, credibile esse eos, quos Mathæus, quàm eos, quos Lucas enumerat, longioris fuisse vite. Præterquam quòd Math. tres reges vers. 8, consilio prætermisit.

Quartum discrimen à paucis admodum interpretibus attingitur. Eorum verò, qui attingunt, ut Lyrani, communis interpretandi ratio est, Salathielum Jechoniam naturâ; Neri verò adoptione fuisse filium. Malim credere Jechoniam, quamvis Scriptura non declaret, filiam Neri, qui ex Davide per Nathan genus ducebat, uxorem habuisse, ex quâ Salathielum procreaverit, qui Jechonia propriè filius, quia ab eo genitus, Neri verò minùs propriè, quia filia ejus erat, filius appellatur; quemadmodum vers. 8, Athaliam docuimus filiam Amri, quia neptis ejus erat, appellari. Lucas ergo cum Mathæum vidisset Christi originem à Davide per Salomonem ductam diligenter explicasse, voluit ejusdem originem per Nathan ipse deducere, ut probaret modis omnibus filium esse Davidis, utrumque regni ejus successorem. Cum autem venisset ad Salathiel, qui materno tantum genere ex Nathan ortum traheret, noluit ejus matrem propter Scripturarum consuetudinem, de quâ paulò supra diximus, sed ejus avum patris loco numerare. Ad quintum discrimen eodem modo quo ad secundum. Ad sextum verò eodem quo ad tertium responderi debet. Cur autem Mathæus consistat in Abraham, Lucas autem usque ad Adamum Deumque progrediatur, quod erat septimum, aliqui respondent voluisse Lucam ostendere Christum non alium habuisse patrem, nisi Deum, ideòque ad Deum usque pervenisse, Mathæum verò rationem habuisse promissionum quæ Davidi et Abrahamo factæ fuerant, ut diximus vers. 1. Ambros., lib. 4 in Lucam,

et Theophylact. In hunc locum. Aliæ præterea tres nihil occurrunt cause: prima, voluisse Lucam in scribenda historiâ diligentiam simul et fidem suam probare. Nam et diligentia fuit singularis Christi originem ab ipsâ mundi origine deducere; et ea ipsa diligentia fidem auget historiæ. Secunda, respexisse primam promissionem de venturo Christo factam. *Ipse contere caput tuum, Gen. 3, 15; voluisseque ad Adamum pervenire, qui primam causam adventûs Christi peccando præbuerat; quique antithesi quâdam Christo respondebat: Primus enim homo de terrâ terrenus; secundus homo de celo caelestis, 1 Cor. 15, 47; et ut ait Epiphanius, heres. 51, ut ostenderet quem Christus nascendo perditum quaerebat. Nescio an modum etiam generationis utriusque respexerit, ut non malis placet auctoribus. Adam enim ex virgine formatus terrâ, Christus ex virgine Mariâ, solum uterque Deum patrem habuit. Tertio, voluisse Christi adventum non ad causas naturales, sed ad æternam Dei prædestinationem revocare; hoc est: *Qui fuit Dei. Prædestinatus enim ab omni æternitate erat Filius Dei, Rom. 1, 4, et ab origine mundi agnus occidebatur, Apoc. 13, 8.* In octavo discrimine non existimo magnoperè esse laborandum, ut alias quaeramus causas, cum sciamus consuetudinem esse Hebræorum, ut in recensendis hujusmodi genealogiis ab eo incipient, quod postremum in ore fuit. Exempla sunt multa, sed unum caput quintum lib. 1 Par. utriusque generis exemplum suppedabit. Mathæus ergo cum Abraham ob eas causas, quas vers. 1 exposuimus, ultimo loco nominasset, ab eo usque ad Christum processit. Lucas verò cum dixisset: *Ipse Jesus erat incipiens, quasi annorum triginta, ab eo exorsus: Filius, ut putabatur, Joseph, qui fuit Heli, etc., usque ad Deum ascendendo progressus est.**

VERS. 17.—OMNES ITAQUE GENERATIONES. Duo sunt hoc loco explicanda, ut mens evangelistæ intelligatur. Alterum, cur dividerit omnes generationes in tres tessaradeades; alterum, cur id admonerit, cum quis lector facillè posset animadvertere numerando. Divisionis una ab omnibus; deinde aliæ ab aliis cause afferuntur. Ab omnibus illa, quòd voluerit Mathæus triplicem populi statum, sub iudicibus, sub regibus sub ducibus, et sacerdotibus designare, simplex et minimè quaesita ratio, eoque probabilior, quòd tam diversa in eam incurrerint ingenia. Sed aliæ contemenda non sunt, quas diversas diversi auctores repererunt. Augustinus mysterium esse putat, quo totum vite nostræ tempus quadragenario numero significatur. Nam si Christus non numeretur, et Jechonias (quem bis eundem numerari putat) semel tantum numeretur, quadraginta personæ reperientur. Vero aliquid similitudinis Origenes, hom. 27 in Numer., et Hieronymus in Epistolâ ad Fabiolam has quadraginta

VERS. 18 et 19.—Quæ ibi dicuntur referri possunt vel ad genealogiam Christi jam positam, vel ad ejus nativitatem, de quâ mox dicitur est. Græcè, *Christi nativitas hæc erat sic. CUM ESSET RESPONDATA; sponsi et sponsæ voces in Scripturâ iis tantummodo qui juncti sunt matrimonio, tribuntur, idque maximè cum matrimonio ratum est. Sic Ecclesia Sponsa Christi di-*

gnas generationes quadraginta duabus mansionibus, quibus filii Israel ex Ægypto usque ad terram promissionis pervenerunt, respondere. Totidem enim generationibus, quasi gradibus filii Abraham usque ad Christum promissum salutis portum pervenerunt. Proximè autem ad similitudinem veritatis mihi videtur Chrysostomus accedere, homil. in Matthæum 4, evangelistam significare voluisse Deum, antequàm Filium suum mitteret, omnes tentasse vias, ut populum suum per homines gubernaret, et in officio contineret; per iudices, per reges, per duces et sacerdotes; cumque nihil profecisset, misisse Filium suum. Convenit evangelica parabola Matth. 21, 53, et Luc. 20, 9, ubi dominus ille vineæ triplices ad repetendum fructum misit servos, qui cum nihil effecissent, misit ad extremum filium suum. Non amo in sacris Litteris philosophari; colligo tamen si quid ex philosophiâ spontè cadat. Medici quartum decimum diem criticum vocant, et omnium in morbis periculosissimum esse dicunt. Videtur igitur Deus conculcatur nature decimo quarto quoque seculo populi sui statum mutare voluisse, ut unâ republicâ quodammodo mortuâ, alia nasceretur melior. Cur autem evangelista generationum summam expresserit, duas potissimum causas fuisse arbitror: alteram, ut intelligeremus aliquid in eâ re subesse mysterii, nec inconsideratas prætermissemus; alteram, ne quis existimaret se error aut oblivione tres illos reges vers. 8 prætermisisse. Voluit quoque fortasse cavere ne quis posset generationis Christi seriem aut minuendo, aut augendo numero corrumpere.

VERS. 18.—CHRISTI AUTEM GENERATIO SIC ERAT. In multis Græcis codicibus est *ἡ γενεὴ τοῦ Χριστοῦ*, Jesu Christi. Sed neque noster interpres legit nomen *Jesu*, neque Græci auctores Chrysostomus et Theophylactus, quamvis Euthymius legat. Lectionem autem nostri interpres magis probat; et quia antiquior est, et quia, ut quidam ante me notavit, proximè præcesserat: *A transmigratione Babylonis, usque ad Christum generationes quatuordecim;* et est verosimile evangelistam nomen Christi in proximo repetivisse. *Christi autem generatio.* Quidam verò nativitatem, sub generationem reddere maluerunt, quòd generationis nomen non ad partum, sed ad conceptum pertinere videatur, quibus ego minimè assentior. Manifestum enim est voluisse evangelistam eandem rem, quam noster interpres generationem vocat, tribus nominibus ab eadem origine paululum deflexis appellare *γενεα*, v. 1, *γενεα*, v. 17, et *γενεα* hoc loco. Itaque cum isti ipsi verterint vers. 1: *Liber generationis Jesu Christi,* et vers. 17: *Ab Abraham usque ad David generationes quatuordecim,* etc., similiter hoc loco vertere debent: *Christi autem generatio sic erat.* Præterquam quæ, cum sit Christo desponsata: *Respondi enim viri viro virginem castam,* 2 Cor. 11. In veteri Testamento sponsa nomen sic usurpatur, ut Deuter. 22: *Si puellam virginem desponderit vir. Item Osee 4: Fornicabuntur filie vestrae, et sponsæ vestrae adulterabunt.* Evangelistæ autem sponsa nomen, et quorū Mariæ, ut viri nomen Josepho tribuitur. ANTEQUAM CONVEN-

quod hoc loco non solum de partu, sed multo magis etiam de conceptu agitur, de quo potius quam de partu poterat dubitari. *Ὁμοίως ἔστι* preteritum imperfectum pro perfecto ex lingue proprietate, quod et Latinus accidit aliquando; *ad hunc modum se habuit*. Quod Romignis existimavit posse hanc verba ad praesentiam pertinere, quasi sensus sit: Haec enim autem de Christi generatione, prorsus altentum puto. Cur autem hoc addiderit evangelista, conjectura est facilis: quia generationem Christi tam altorum generationibus connumeraverat; ne quis existimaret eodem modo, atque alios, genitum fuisse, modum, quo genitus est, singularem explicavit. *Sic erat*, id est, non sicut altorum generationes, *sed cum esset desponsata mater ejus*. Eodem pertinet quod matrem ejus vocat, significans petram non habuisse, eadem prorsus cautione, qua dixerat vers. 16: *Jacob autem genuit Joseph virum Mariae, de qua natus est Jesus, qui vocatur Christus*.

Cum esset desponsata, *ἠνεκδοκία ἦν*: Noster interpretis non legit *ἦν* causalem non juvet et impedit. Nonnulli licentes in proprietate verbi *ἠνεκδοκία*, existimant B. Virginem cum Christum concepti, nondum fuisse nuptam, sed desponsam. Eodem enim modo differre apud Graecos *ἠνεκδοκία* et *γάμος*, quo apud Latinos desponderi et nubere. Itaque nondum illam Josephum domum duxisse, atque hoc esse, quod paulo post, vers. 20, dicitur: *Noli timere accipere Mariam conjugem tuam*, quasi nondum accepisset, id est, duxisset; in qua sententia magis etiam auctores, Origenem, hom. 1 in diversos Evangelistas, Hilarium hoc loco, Basilium in Hom. de humana Christi Generatione, et Epiphanium, her. 78, fuisse video. Sed pluribus auctoribus, Chrysostomo, hom. 4 in Matthaeum, auctori Operis Imperfecti, hom. 1, Ambrosio, lib. 2 in Lucam, Theophylacto in Commentariis, et omnibus fere theologis subscribo, verè jam tum fuisse nuptam. Praecipua enim causa cur Spiritus sanctus voluerit Christum ex nupta nasci, haec ab omnibus fuisse creditur, ut virginis honori consuleretur; atqui non est consultum, si desponsa tantum, nondum nupta concepit, et vers. 19, Joseph vocatur *ὄχι ἀδελφός, vir ejus*, non *ὑψόθεν* sponsum; et vers. 20, vocatur *ἄνδρα*, uxor Josephi: *Noli timere accipere Mariam conjugem tuam*. Nam quod haereticus interpret exponit *ἐξ ἡδύων γάμου* ut sit uxor tua, aut quae desponsa tibi est pro uxore, coactum est. Nam si Hebraismum, ut ille putat, imitari voluisset, dixisset: *ἢ ὑψόθεν ἠνεκδοκία ἦν* *Μαριᾶς* *ἢ ἐξ ἡδύων* *ἐστί*, aut potius *ἐστί*. Ne times accipere Mariam in conjugem tibi; et exemplum quod profert Marc. 12, 25, illi adversatur maximè, *ὅτι ἦν ἐκείνη ἑπτὰ ἀδελφὰ ἰσραὴλ, septem enim habuerat eam uxorem*.

RENT, antequam congressu conjugalı convenirent, inventa est in utero habens de Spiritu sancto. Nonnulli his voces antequam convenirent, sic interpretantur, antequam Maria domum duceretur, atque in eadem ades convenirent. Ut et sit, voce illa, *antiquam*, quae in dubium revocari potest, hincnam excludit operationem, more in Scripturis usitato, non quod postea convenirent; non enim ea de agebatur. INVENTA EST,

Non enim significat eam futuram fuisse; sed fuisse reverà uxorem. Quod autem dicit eam esse vim verbi *ἠνεκδοκία* non ignoramus; sed scimus etiam non semper observari. Nam Lucas, c. 2, 5, eandem Mariam jam domum ductam à Josepho vocat *ἠνεκδοκία*, vocat ergo Mattheus Mariam *ἠνεκδοκία*, sponsam, non quod ducta non esset; sed quod non magis à viro cognita, quam sponse, quae nondum nupta sunt, ut rectissime Chrysostomus adnotavit. Nolo tamen ejusdem Chrysostomi et Bernardi in hom. in illa verba Lucæ 1, 26: *Missus est, ut suffragis, qui consuetudinem Hebraeorum fuisse dicunt, ut generi etiam ante nuptias in sponsarum domibus habitarent*. Nam generos Loth, quorum utuntur exemplo, Scriptura docet in domo Loth non habitasse, Genes. 19, 14. Tenentur ergo quod aut omnes, aut optimi theologi tenent, verum fuisse jam tum, cum Christus conceptus fuit, inter Josephum et Mariam matrimonium; quod adversus Julianum Pelagianum, qui concubitu matrimonium denebat, probat August., lib. 5, c. 9, et lib. 1 de Nuptiis et Concupiscentiâ, c. 41. Cur autem ex nupta Christus nasci voluerit, praeter alias, quas facile per se quisque excogitare potest, quinque causas veteres theologi tradiderunt. Ignatius in epistola ad Philippadelph.; Origenes, homil. 1 in diversos evangelistas; Hilarius, can. 1 in Math.; Chrysostomus, hom. 4; Basilium in hom. de humana Christi Generatione; Ambrosius, lib. 2 in Lucam, et in lib. de Institut. Virg., c. 6; Theophylactus hoc loco; Bernardus, hom. in illa verba: *Missus est Angelus*. Prima est, ne Maria, si innupta peperisset, stupri rea putaretur: maluit enim Christus filius Joseph, quam impudice femina videri. Et, ut scilicet ài Ambrosius, *impuè aliquos de sua generatione, quam de matris pudore dubitare, nec putavit ortus sui filiam matris injuriis astruendam*. Secunda, ne ipse spurium videretur, idcirco praecipua verus Messias non reciperetur à Judaeis. Nam si, cum ex legitimo matrimonio procreatum parent, tamen ideò contempserunt, quod fabri filium esse crederent, Matth. 13, 55, et Marc. 6, 5, quod facturi erant, si spurium dicere potuissent? Tertia, ut Joseph et Mariae, et infanti adimento esset atque custodie. Itaque cum aliquid agendum sit, non ad Mariam, sed ad Joseph Dei mandata mittuntur, Matth. 2, 15: *Ecce Angelus Domini apparuit in somnis Joseph dicens: Surge, et accipe puerum et matrem ejus, et fuge in Aegyptum, et esto ibi, usque diem dicam tibi; et vers. 19: Ecce Angelus Domini apparuit in somnis Joseph dicens: Surge, accipe puerum, et matrem ejus, et vade in terram Israel*. Quamvis puer perdidit, quaeritur à Joseph, Luc. 2, 48. Quarta, ut Joseph testis esset virginitalis Mariae. Nemo enim in ejus assertandâ castitate tam dignus esse poterat fides, quam qui custos

foras post relictum Mariae è domo Elizabeth. — ET NOLLET EAM TRADERE, perspecta quippe illi erat Mariae virtus. Quo autem honori suo, et saluti conjugis consulere. VOLET EAM OCCULTE DIMITTERE, in aliam forte regionem commendo. Silentium Mariae magnum fuit virtutis ejus documentum, quae mysterium Josepho non indicavit, nec purgare se festinavit.

illis erat, qui maxime et scire debuit, et potuit; quinque credibilis erat naturali maritorum zelotypiâ impudicitiae crimen ubi non esset suspicaturum, quam ubi esset desponsurum fuisse. Quia Bernardi verba imitari non possum, recitabo. Sicut, inquit, Thomas habitando, palpando, constantissimus factus est Dominicae confessor resurrectionis, ita et Joseph Mariam sibi desponsando, ejusque conversationem tempore custodit studiosius: comprobando factus est pudicitiae fidelissimus testis. Pulchra utriusque rei convenientia, et dubitatio Thomae et desponsatio Mariae. Poterant quidem similibus erroris saevitiam nobis injicere, fidei videlicet in illo, castitatis in illa veritate in suspicionem adducere. Sed valde prudenter et pie factum est per contrarium, ut quae metuebatur suspicio, firma sit certitudo. Nam et de filii resurrectione civis quidem ego (qui infirmus sum) crediderim Thomae dubitantem et palpantem, quam Cepha audientem et credentem: et de matris continentia facilius sponso ejus custodienti et experienti, quam ipsi quoque virginia de sola sua conscientia se defendenti. Adhuc ferè ab omnibus quita, ut hanc ratione mysterium nati Christi diabolo celaretur, ne insati strueret insidias; quam malo liberè facti me non intelligere quam temerè reprehendere. Non, inquam, intelligo, quo modo diabolus Maria virginitalatem, si modò animadvertit, potuerit ignorare, cum integrum et incorruptam corpus, quamvis nupte videre posset.

ANTEQUAM CONVENIRENT. Hoc loco Hilarii interpretatio est, antequam transiret in conjugis nomen; quasi convenire significet simul habitare: quam interpretationem, non quia vera; sed ut opinor, quia nova videbatur, nonnulli novitatum sectatores heretici secuti sunt; nescio an fuisse cognovissent. Sed jam ante probavimus, jam tum verum fuisse conjugem; et ex consequentibus manifestum est convenire hoc loco significare rem matrimonii, ut Hieronymus loquitur, exercere, esseque ut Graeci vocant *ἠνεκδοκία*, quo res inhonesta honesto declaratur verbo. Voluit enim evangelista rationem reddere, cur voluerit Joseph occultè Mariam dimittere, quia inventa est in utero habens, antequam convenirent, id est, cum eam non cognovisset, ut loquitur vers. 25. Nemini non statim occurrit obiectio: ergo postea convenerunt. Hoc enim potissimum argumento nonnulli quondam heretici, ut Antidicomarianista apud Epiphani, her. 78; Jovinianus apud Augustinum, in lib. de Haeresib.; Helvidius, apud Hieronymum, in libro adversus Helvidium, adducti sunt, ut post Christi partum Mariam à Joseph cognitam fuisse crederent, ex eoque conjugio natos fuisse eos qui in Scripturis Domini fratres appellantur, Matth. 12, 46, 47, et 13, 55; Marc. 15, 51, 55; Lucæ 8, 19, 20. A quorum impietate nonnulli ex nostris haereticis non procul abfuerunt. Sed hunc errorem et Scripturis et exemplis ita Hieronym. fregit ut si quis refutare velit, actum agat; et nos non disputationes, non quibus dicitur aliquid non ante factum esse, significare factum esse postea. Cum enim dicitur

haereticos non acturos penitentiam, priusquam moriantur (ut Hieronymi utar exemplo), non significamus eos penitentiam post mortem acturos; sed tacemus quod est certum, dicitur quod est dubium. Certum est post mortem neminem posse agere penitentiam, quia in inferno quod confitebitur tibi? ps. 6, 6; sed dubium est an ante mortem acturus sit. Certum quoque erat post Christi partum Joseph Mariam non cognovisse, cum non alium quam Christum filium habuisset. Certè de eo non erat questio. Non autem Christus ex Joseph, an ex Spiritu sancto conceptus esset, et dubitari poterat, et necessariò erat explicandam. Hoc ergo explicavit evangelista, quod dubium, quodque necessarium erat; illud praetermisit, quod neque quaeratur, neque dictu erat necessarium. Quo autem modo fratres Christi quidam sint appellati dicitur Matth. 12, 46.

INVENTA EST. Origenes, hom. 1 in diversos Evangelistas, et Hieronymus in Commentariis multa ex illo mutuatis, à Joseph inventam esse dicunt, qui penè licentiâ maritali futura uxoris omnia noverat, quod nisi ne tantorum auctorum reverentia regneret, minus reverenter dictum dicerem satis habeo illis non assentiri; nam *επιγνώσκω* Graecè non significat quaerendo, scrutandoque, sed potius non quaerendo, non cogitando; praeter opinionem expectationemque aliquid invenire, ut Chrysost. idoneus Graeci sermonis testis adnotavit. Non ergo Joseph vestigando, sed non quaerendo; nec tacta, sed visum, eoque purissimum, minimeque curioso Mariam praegnantem invenit. Nec significatur ab eo potius, quam ab alio inventam fuisse; sed vis verbi *επιγνώσκω* est eam subito et inopinatò ita tumido apparuisse utero, ut quis, qui modò oculos adiecerat posset videre eam fuisse gravidam.

IN UTERO HABENS, praegrans, gràvida, uterum gerens. Illa enim Graeca, haec Latina est phrasis.

DE SPIRITU SANCTO. Sunt qui haec verba cum superioribus ita jungant, ut haec sit sententia, Joseph non solum praegnantem Mariam deprehendisse; sed etiam eam de Spiritu sancto concepissee; ut Basilium in hom. de humana Christi generatione, ut Theophylactus in Commentariis, idemque videtur Origenes, hom. 4 in diversos evangelistas, et Bernardus, hom. in illa verba: *Missus est*, imò etiam Hieronymus in hunc locum existimare. Auctor autem Operis imperfecti non incerto cognovisse, sed dubitasse aut à divinitus concepissee. Sed ex consequentibus manifestum est, eum ignorasse unde virgo sacra concepissee, propterea enim voluit dimittere vers. 19, propterea ab angelo docetur vers. 20: *Noli timere accipere Mariam conjugem tuam, quod enim in ea natum est, de Spiritu sancto est*. Atque ita omnes alii auctores interpretantur.

DE SPIRITU SANCTO non quòd Spiritus sanctus pater fuerit Christi, quemadmodum ait Hieronymus nonnullis olim existimasse; sed quòd Spiritus sancti virtute factum sit, ut sine viro virgo conciperet. Nec enim Spiritus sanctus ad modum viri cum Maria concubuit, ut quendam nostro tempore dicere non puduit; sed quod virile semèn facturum erat, ipso

sine semine multo perfectius fecit; sicut Adamum olim Deus fecerat; nisi quod Adamum ex limo terre, qui quasi terra natus est; Christum ex sanguine Mariæ. Neque de Spiritu sancto conceptus dicitur Christus, quod solus Spiritus, non etiam Pater, et ipse qui gignebatur filius, ejus generationem effecerint. Vera enim illa regula est ab omnibus antiquis theologis tradita, et ab scholasticis retenta, omnia opera Trinitatis extra ipsam omnibus personis esse communia. Sed dicitur Christus ex Spiritu sancto conceptus per illam usitatam in sacris Litteris attributionem quæ quod tribus personis commune est, propter officium, aut proprietatem viri tribuitur: ut quod potentia est et gubernationis, Patri; quod sapientia, Filio; quod benignitatis, beneficii, liberalitatis, fecunditatis, Spiritui sancto. Duabus ergo de causis Christi conceptio Spiritui sancto tribuitur, et quia summum fuit erga homines beneficium, omniumque beneficiorum caput; et quia fecunditatis ac vivificationis opus fuit. Est enim Spiritus quasi divinum quoddam semen, quo omnia fecundantur, quemadmodum illud Genes. 1, 2, interpretati sunt multi: *Spiritus Domini ferebatur super aquas*, et quasi anima quæ animantur et vivificantur omnia. *Spiritus enim est, qui vivificat*; et: *Emitte Spiritum tuum et creabuntur, et renovabis faciem terræ*. Quod Plato alique philosophi, et hos secuti poete, tanquam in tenebris allucinant, Deum animam mundi esse dixerunt. Per quam elegans est inter Christum et Christianos, id est, inter caput et membra comparatio, quam omnes ferè auctores veteres, Ambrosius, Augustinus, Leo, observaverunt. Christus ex Mariâ virgine natus est; Christiani ex virgine Ecclesia nascuntur. Ecclesia virgo et mater sine macula et ruga, ut Maria, Ephes. 5, 27, fons baptismi uterus; aqua semen Ecclesie, quæ producit animam viventem, Spiritus sanctus supplet semen viri. Itaque, ut Christus ex semine virginis et Spiritu sancto natus est, sic Christianus, id est, membrum Christi, oportet ex aqua et Spiritu sancto renascatur. Joannis, 3, 5: *De Spiritu sancto, ex Spiritu sancto*. Animadverto nostrum interpretem particulâ, *de*, cum possit dicere, *ex, mirificè delectari*, ut supra, vers. 3, 5, 16, et infra, vers. 20, etc., 49, 11. Nec ignoramus clarius fuisse, *ex, quod, de*, materiam videlicet significare, sed explicanda fuit versio, non evertenda.

VERS. 19. — JOSEPH AUTEM VIR EJUS. Vir ejus appellatur, non quia corpore, sed quia vero illi conjunctus erat matrimonio.

CUM ESSET JUSTUS; et Græca et Latina verba duplicem intellectum admittunt; vel quamvis esset justus, vel quia erat justus. Hæreticus interpres (Beza) adversativè accipiendum putat quasi sensus sit, quamvis Joseph vir esset justus, tamen sinistra adversus beatam Virginem suspicione non caruisse. Clarius, si assensu esset, dixisset, Joseph merito de sanctissimâ Virgine casitate dubitasse. At quis non videt non adversativè, sed causaliter Græcum participium accipiendum? Causa enim redditur eorum,

que sequuntur. Utrius autem causa reddatur, cum duo sequantur, alterum, quod noluerit eam traducere; alterum, quod voluerit occultè dimittere, de eo poterat merito dubitari. Aliqui ergo existimârunt, secundi membri causam reddi, ut Chrysostomus, hom. in Matth. 4. Propterea enim voluisse dimittere, quod justus esset, nolletque quam adulteram suspicabatur retinere. Fuerunt enim Chrysost., Hieronymus, et nonnulli alii graves auctores in eâ sententiâ, et putaverint non licere viro adulteram uxorem retinere. Idque ne fieret, fuit aliquando ecclesiasticis decretis constitutum. Alii causam prioris membri reddi dicunt ut Hieronymus, Ambrosius, lib. 2 in Lucam, Theophylactus; quod ego multò probabilius esse arbitror. Videntur enim hæc verba: *Et nollet eam traducere* apposita esse ἐξαιρητικῶς expositionis loco; quasi dicat quia erat vir justus, ideoque nollet eam traducere, cepit aliam dimittendi rationem honorabiliorem cogitare. Et illa Chrysostomi sententia non solum à theologis; sed à totâ etiam Ecclesiâ deserta est. Lex enim adulteram dimittere permittebat, non jubebat; Christo etiam interprete, Matth. 19, 8, Marci 10, 5. Dicit aliquis: Si lex permittebat, licebat ergo adulteram accusare; quare et Joseph, quamlibet justus, salvâ justitiâ id facere potuit. Respondeo Joseph vocari justum, non quod justitiâ unâ ex quatuor virtutibus moralibus præditus esset, sed quod omni virtutum genere cumulatus, ut Chrysostomus adnotavit. Ejusmodi autem quævis est, D. Paulum imitatus dicit 1 Cor. 10, 22: *Omnia mihi fecit; sed non omnia expediunt*. Itaque potuit quidem traducere; sed non debuit; quia majoris fuit charitatis occultè dimittere. Quia ergo vir erat justus, id est, magis præditus charitate, in quâ, ut ait August., omnis christiana justitiâ consistit, noluit facere quod justitiâ una privata virtus permittebat; sed quod charitas omnium virtutum regina postulabat.

TRADUCERE, publico exemplo puniendam curare, ignominiosè accusare, ad verbum, exemplare, ut alicubi Augustinus, epistolâ 59, vertit. Quamquam idem aliàs vertere solet, divulgare, ut epistolâ 54 et serm. 16, de Verbis Domini. Id autem Joseph fecisset si in iudicium vocasset, et omnium oculis, tanquam adulterii ream, proposuisset. Usus est eodem verbo D. Paulus ad Hebræos, 6, 6: *Iterum crucifigentes Filium Dei*, et publice ignominie exponentes, ubi noster interpres vertit, *ostentui habentes*. Quod Hispani significantissimo verbo dicerent: *Sacando loira rez a la verguenza*, quâ phrasi non sola Christi crucifixio, sed tota ejus passio probris plena significatur. Simili prorsus significatione idem verbum septuaginta interpretes usurpârunt. Num. 25, 4 et Esther. 14, 8.

VOLUIT OCCULTE DIMITTERE EAM. Quare? Nonnulli existimârunt ideo dimittere voluisse, quod videret eam de Spiritu sancto concepisse, sequè ejus consortio indignum judicaret. Eodem prorsus modo, quo Petrus dixit Christo: *Exi à me, Domine, quia homo peccator sum*, Luc. 5, 8; et centurio ille: Do-

mine, non sum dignus, ut intres sub tectum meum, Matth. 8, 8. Sic Origenes, hom. 4 in diversos Evangelistas, et Bernardus, homiliâ in illa verba: *Missus est angelus*; et, si bene intelligo, Hieronymus in Commentariis interpretatur. Quæ interpretatio, etsi loco non convenit, eorum tamen auctorum pietatè maximè convenit. Alii prorsus contrariam sequuntur opinionem, ideo dimittere voluisse, quod adulteram suspicabatur, ut Chrysost., hoc loco, et in homiliâ de sanctâ Susannâ, et Augustinus, epistolâ 54, et serm. 16, de Verbis Domini, et serm. 48 de Tempore, si tamen illius est; Theophylactus, et Euthymius in commentariis. Quorum sententiam sequentia verba confirmant: *Noli timere accipere Mariam conjugem tuam, quod enim in eâ natum est, de Spiritu sancto est*, quasi Joseph non de Spiritu sancto, sed de adulterio natum putaret, ideoque timeret accipere, ne probare adulterium videretur; aut quia factam, ut putabat, sibi ferre nollet injuriam. Sententia Pseudo-chrysostomi media inter has duas nec à veritate, nec à pietate discedit, non judicasse Joseph ex adulterio virginem concepisse, sed unde aut quomodò concepisset, dubitasse, et quia non ex se concepisse certò sciebat, dimittere voluisse. Quæ autem fuerit illa ratio, quam cogitabat, occultè eam dimittendi incertum est; et quod Abulensis dicit cogitasse illi occultè dare libellum repudiij, mihi non videtur convenire. Nam quamvis occultè dedisset, omnis scriptura naturâ suâ publica est. Præterquam quod non poterat divortium infamique latere; si, cum in eadem domo capessent habitare, fuissent privato iudicio separati, eo præsertim tempore, quo Mariæ uterus apparebat. Itaque credibilis quod alii dicunt, esse arbitror, voluntarium in aliam regionem secessum cogitasse, ut per speciem peregrinationis ita dimitteret, ut non vitio aliquo repudiasset; sed necessitate deseruisse videretur. Hoc mihi videtur non solum adverbio occultè; sed ipso etiam verbo ἐπιδοῦναι significari, quod Gallicè diceretur, *en défaire*; eodem omnino sensu quo ille dixit amicitias non dirumpendas esse, sed dissendendas; Cicero, de Amic.

ILLE EO COGITANTE. Quomodò eam occultè dimitteret, antequam aut consilium inveniret, aut inventum exequeretur? Videtur enim evangelista significare voluisse Deum expectasse opportunum temporis articulum, ut angelum mitteret. Si enim ante misisset, quam Joseph gravidam Mariam animadvertisset; fortassè Joseph angelo, sicut Zacharias non credidisset. Hanc enim Chrysostomus, et auctor Imperfecti rationem reddunt, si postquam ab eâ discessisset, nimis serò misisset. Mittit ergo Deus ad ægrotum medicum, nec antequam incipiat, nec postquam mortuus desinat ægrotare. Aliam idem auctores rationem

VERS. 20. — NOLI TIMERE ACCIPERE; nam de illâ dimittendâ cogitabat. MARIAM CONJUGEM TUAM. Hæc voces in sponsalia de futuro ex usitato hominum sermone non conveniunt. Quare verum inter eos matrimonium, idque ratum, non consummatum interessit. Neque id contrarium fuit continentie voto: alioquin et ipsa sponsalia eidem voto opposita quoque fuissent. Itaque Maria cum Joseph vero connubio juncta erat ex

reddunt, quod Joseph minis idoneus virginis Mariæ fuisset testis, si, antequam de illâ dimittendâ cogitaret, ab angelo fuisset admonitus. Quis enim maritus non credat de sponse integritate testantem? et illi marito, qui eò usque processerit, ut suspicatus sit adulterium, et de divortio cogitaverit? Divina est providentia; quæ ægrotare unum permittit hominem, ut multis ex ejus morbo medicinam faciat. Ea fuit quæ Petrum et Thomam permisit circa fidem cadere, ne nos caderemus. Ea expectavit donec Joseph de Mariæ virginitate dubitaret, ne ipsi dubitarem, ut vers. 19, ex verbis Bernardi recitavimus. Cur ergo ad Mariam, antequam concipiat, angelus mittitur? Luc. 1, 26, Causa, ut opinor, fuit, quod à Mariâ, ut esset sponsa Spiritus sancti, ex coque conciperet, consensus requirendus fuit. Deinde, quod non decebat ignorare Virginem, quem in utero gereret, et unde concepisset. Prius enim, ut Augustinus, lib. de sanctâ Virgine, et Leo, sermone de Natali Domini, dixerunt, Christum fide, quam carne concepit, quam non admonita habere non poterat. Illud etiam à quibusdam quæri solet, cur Mariæ vigilantij, Joseph dormienti missus sit angelus. Cur Mariæ vigilantij, ex his quæ paulò ante diximus, apparet; erat enim ab eâ fides, consensusque requirendus. Cur autem Josepho dormienti, difficilioris est dictu. Probabiliter tamen mihi videtur Chrysostomus, hom. 4, respondere, quod Joseph vir justus et fidelis fuerit, quem satis erat dormientem admonere. Deinde, quod jam uterum viderat et, unde impletus fuisset, dubitabat; itaque paulò momento inclinari poterat, ut ab Spiritu sancto impletum crederet. Nam facilis, quæ facta sunt, divinitus et præter naturæ leges fieri potuisse; quam quæ faciendâ, fieri posse credimus. Mirum etiam videri potest; cur sanctissima Virgo, quod sibi angelus de Christo concipiendo nuntiasset; sponso suo non dixerit, ut et se infamie periculo, et illum sinistra suspicione liberaret. Vero similiter adversus ad hoc idem Chrysostomus respondit, Josephum maritum de sponse casitate sollicitum, virginique virtutis sanctæ pro se loquenti non fuisse crediturum. Et verò quis maritus nisi à Deo monitus credidisset?

VERS. 20. — NOLI TIMERE, ne timeas, ne dubites accipere, acceptam retinere, ut probavimus vers. 18.

QUOD ENIM IN EA NATUM EST, conceptum, genitum.

DE SPIRITU SANCTO EST; non, ut suspicaris, ex adulterio. Vide vers. 19. Omnia eò pertinent, ut tristis Joseph, et incertum consilij consoletur; et ut persuadeat non doloris, sed lætitiæ eum materiam habere; quod ex ejus sponsâ Messias ille tamdiu expectatus virginem nasciturus sit; propterea vocat filium David, non solum quia honorificus erat titulus, sed

divine sapientiæ consilio, ut filii et matris honori consultum foret. Quid enim Judei adversus Christum non dixissent, si sponsalia tantum, non verum fuisset matrimonium? Eam controversiam crudelitè pertractat auctor Analyseos Gallicæ, dissert. 2, ac subinde monet hanc questionem ortam esse ex homonymiâ, seu ex æquivocatione, ut loqui solemus, eorum vocum sponsi et sponse; quæ interim pro his qui in futurum

erat quodammodo commune, et certe vulgare; Christo proprium, et, ut propheta præixerat, novum et singulare; quia eo modo quo de Christo dicitur, nemini preterea convenit, quia non est in aliquo alio solus. Quod autem recentiores Judei non ירמיהו sed ירמיהו vocare soleant, partim ex sono vulgarium linguarum, quem illi solum audiunt; partim irrisione et malignitate faciunt; significantes Christum non esse ירמיהו servatorem, sed Jesu, quod illis nihil nisi vulgarem aliquem hominem significare videatur. Sed bene est, quod non tam facile possunt suam Christo divinitatem detrudere; quam facile ejus nomini syllabas detrahant. Hoc ergo proprium Christi nomen est, quo et ejus divina simul humanaque natura, et præstantissimum redemptoris officium declaratur. Hoc datum illi est nomen super omne nomen, ut in nomine Jesu omne genua flectatur terrestrium, et celestium et infernarum, Philip. 2, 10. Itaque recte à quibusdam adnotatum est, evangelistas, cum Servatorem nostrum proprio nomine appellare volent, non Christum; sed Jesum appellare; ut hoc loco, et c. 2, 2, et Luc. 1, 31, et 3, 23, et 4, 1. Christus enim hominem est officii, Jesu nature atque personæ. Dubitavit autem aliquis, quomodo angelus Jesum vocari jubet, cum Isaias dixit vocandum Emmanuel-em. Id nobis Judei; ut probent illam in Christum prophetiam non convenire, solent objicere. Sed satis copiose pro nobis jamdù veteres auctores responderunt: Justinus, q. ad orthodoxos 151; Tertullianus, adversus Judæos, et lib. 3 contra Marcionem; Lactantius, lib. 4, de verâ Sap., c. 12; Chrysostomus, lib. de Incarn., c. 2, prophetiam, non qui vocandus Christus, sed qui futurus; evangelistam, qui vocandus et qui futurus esset, declarare voluisse. Noluit enim dicere propheta, fore ut proprium Christi nomen esset Emmanuel, sed ut res eo nomine significata illi conveniret, ideòque merito Emmanuelem vocari posse. Quenamodum idem Isaias, c. 1, 26, prædixerat de Jerusalem: Posthuc vocaberis civitas justis urbis fidelis; non quod eam unquam nomine vocanda esset, sed quod talis futura, ut ita merito vocari posset. Eadem ratione dixit, c. 60, 14: Vocabunt te civitatem Domini Sion sancti Israel, cum nunquam tamen eo nomine vocata sit. Similia exempli sunt Jer. 3, 17. Et Zachar. 8, 3; et de Christo ipso idem Isaias dixit, c. 9, 6, fore ut vocaretur nomen ejus: Admirabilis, Consiliarius, Deus fortis, Pater futuri seculi, Princeps pacis; non quod tot nomina, sed quod tot res habiturus esset. Et Jeremias, c. 23, 6: Hoc est nomen, quod vocabunt eum, Dominus justus noster. Verè enim Christus dominus justus noster fuit. Verè quoque Emmanuel, quod est, nobiscum Deus. Ita evangelistam locum Isaiæ intellexisse ex eo manifestum est, quod cum dixisset: Vocabis nomen ejus Jesum, quasi ut probaret ita vocari debuisse, Isaiæ locum induxit: Et vocabitur nomen

matrimonium sibi invicem fidem dederunt, interim pro his qui reipsâ matrimonio juncti sunt, accipiuntur. Quid enim in ea NATUM EST, id est, conceptum, ut SPIRITUS SANCTO EST: non ex fide violatâ, non ex vi

extrinsecâ, sed ex virtute Spiritus sancti in momento formatum est Christi corpus, natum quodammodo à omnibus suis partibus absolutum. VERS. 21 et 25. — IPSE SALVEM, etc., quod solius

ejus Emmanuel. Idem ergo est Jesus et Emmanuel, non sono, ut ait Tertullianus, sed sensu. Esse enim Deum nobiscum, quod Emmanuelis, est Deum servatorem esse nostrum, quod nomine Jesu significatur. VER. 22. — HOC AUTEM TOTUM. Chrysostomus, hom. 5, Theophil. et Euthym. in Commentariis, hæc verba ad hoc loquentis angeli esse putant, sed non dupium est, quia sint evangelistæ volentis his que narraverat ex propheta testimonio fidem adhiberi.

TOTUM, quod virgo conceperit, quod Jesus infans natus appellatur. Auctor imperfecti.

VERS. 25. — ECCE VIRGO. Hujus versûs explicatio ex Commentariis in cap. Isai. 7, peti potest. Translatam inde in hunc locum, quæ necessaria esse videbantur, Judei autem quinque potissimum argumentis hunc nobis locum è manibus eripere conantur. Primum est, quod apud Isaiam non ברעלה, quæ proprie virgo est; sed רעלה legatur, quod non virginem, sed puellam, non conditionem, sed ætatem significat; cui argumentum nempe potest melius quam Hieronymus in traditionibus Hebræis in Genesim, et lib. 1 contra Jovinianum, et in Commentariis in 7 cap. Isaiæ, respondere aliam apud Hebræos non solum virginem, sed plus etiam quàm virginem, id est, puellam, absconditam et diligenter custoditam significare, quæ ne virorum quidem oculis pateat, quæque non solum corpore, sed etiam aspectu casta sit. Idem nominis originem indicare, dictam enim esse רעלה à רעל quod est, abscondere, quasi inclusam et reconditam virginem; nec in Scripturis usitam, nisi pro virgine ponit, ut Genes. 24, 16. Rebecca virgo paterfamilias et incognita viro, vers. 25, vocatur aliam; itemque Maria soror Moysi, Exodi 2, 8, lingua quoque Punicæ, quæ ex Hebræicâ originem habet, virginem aliam vocari. Itaque ברעלה solum virginem, רעלה et ætatem et virginitatem simul conjunctam significare. Atque hæc esse prophete sensum, ut ita dicam, לרעלה רעלה, virginem adhuc teneram, et ne virorum quidem oculis expertam concepturam esse. Ad dunt quidam nomini aliam eò loci adjectam esse hæc emphaticam apud Hebræos particulam, quæ apud Græcos est articulus η, quod et Chrysostomus ad eam locum adnotavit, quasi virgo non vulgaris; sed præstantissima et maximè virgo significetur. Unum nobis Judei locum objiciunt. Proverb. 30, 19, Tria sunt difficultia mihi, et quartum penitus ignoro. Via equitum in campo, via colubæ super petram, via navis in medio mari, et via viri in adolescentulâ, ubi non tantum Hebræi, verum etiam Christiani nonnulli, idque nostro jam tempore, contemnant, nomen aliam pro sanctiore corruptâ postitam esse. Id enim loci circumstantiam postulare. Ego verò ex eo maximè loco probari posse existimo, nomen aliam nunquam nisi virginem significare. Nam ut alias, quas athenas judico, interpretationes omittam, manifestum est Salo-

bori est. In versu, hoc Isaiæ testimonio evincit evangelistam Jesum esse Messiam et Dei Filium, qui locus expressus fuit, cap. 7 Isaiæ. Græci, illa virgo: quo quidem articulo singulari et certum, non et definit-

monem dicere voluisse difficultius esse cognoscere, in femina quæ quod recondita semper fuerit, maximè virgo putatur, virgo sit, quàm cognoscere an a pupa per aera, coluber super petram, navis per mare transierit. Hoc enim est, et quartum penitus ignoro. Hoc autem ut significaret per hæcæ usus est nomen aliam, quod et ætatem, et conditionem perfectissimæ virginitatis declarat. Secundum argumentum est, non esse sensum, fore ut virgo, manens virgo, sed ut quæ ante virgo erat, postea viro nupta ex eo conceperit. Hoc non modo, ut dictum, sed etiam ut absurdum aliquid ridiculum veteres auctores rejecerunt: nullum hoc esse miraculum, nullum signum; prophetam autem signum, idque inauditum et maximè admirabile præbere voluisse, vers. 10: Pete tibi signum à Domino Deo tuo in profundum inferni, sive in excelsum supra. Et vers. 14: Propter hoc dabit Dominus tibi vultu signum: Ecce virgo conceperit. Sic Justinus contra Tryphum, Tertul. adversus Judæos, et lib. adversus Marcionem 35; Basilus, in homilia de humana Christi generatione; Epiphanius, adversus Ebronias; Cyrillus Alex. et Chrysostomus, in 7 cap. Isaiæ responderunt. Tertium erat quod Isaias dicit vocandam esse monna nascituram filii Emmanuelem, quod nomen Christus non habuerit; quomodo antiqui auctores respondeo ut, diximus vers. 21: Quartum ergo erat, ex loci circumstantiis apparere, dictum hoc esse de uxore regis Achaz, et de filio Ezechia, qui erat paritura. Quod multo magis Epiphanius et Hieronymus merito vidit. Edita enim est hæc propheta regnante jam Achaz: ad eam enim, tanquam regem, dirigebatur. Fragmæus primo anno regni ejus editam fuisse, jam Ezechiam novem, ut minimum, annos natum fuisse constat. Regnavit enim Achaz sexdecim annos, 4 Regum 16, 2, et 2 Par. 28, 1, quo mortuo statim regnavit ejus filius Ezechias, 4 Reg. 16, 20; erat autem viginti quinque jam annorum, cum regnare cepit, 4 Reg. 18, 2, et 2 Par. 29, 1. Nihil plus coloris habet, quod alii dicunt illi esse de uxore Isaiæ intelligendum. Nam neque virgo erat, neque filium illum peperisse constat, qui Emmanuel aut fuerit, aut vocatus sit. Quantum recitantes Judei nobis objiciunt, quod et prisca scriptores vix attigerunt, et majorem habet speciem difficultatis, non potuisse dari signum Achaz, quod videre ipse non posset, quippe quod non nisi octingentes post annos esset eventurum. Quomodo responderem sit, Chrysostomus in Commentariis ad eum locum videtur indicare, signum non dari Achaz, sed domui David, que non solum usque ad Christum permansura, sed ipsum quoque Christum paritura erat. Principio quidem propheta regi Achaz petendi quodcumque vellet, signi conditionem obmiserat, ex quo intelligeret Deum sibi contra regem Assyriorum adfuturum, vers. 11: Pete tibi signum à Domino Deo tuo. Quod quia contempnens petere noluit; commutata oratione propheta aliud

simam virginem designari valde est prohibe, uti à viro docto fuit annotatum. Et vocabitur SOMET EJUS EMANUEL, phrasî Hebræicâ nomen pro re sumitur; erit verus Emmanuel Deus et homo.

majus signum quam quod petere non auderet, majoris liberationis argumentum Deum non jam Achaz, sed domni Davidis daturum prædicit, vers. 13, 14 : *Audite, domus David, nunquid parum vobis est molestos esse hominibus, quia molesti estis et Deo meo? Propterea ecce Dominus ipse dabit vobis signum, q. d., quia vos petere negligitis, ipse ultro dabit, non jam quale regi obtuli, fore ut Deus populum suum a rege Assyriorum liberet; sed longè majus, fore ut liberet à peccatis et diaboli tyrannide. Itaque à majore probat minus.*

ET VOCABUNT. Quod quidam mirantur apud Isaiam esse *vocabis*; et evangelistam dixisse *καλεσους* vocabunt, nullam admirationis habet causam, quia, ut ait Hieronymus, sæpè evangeliste sententiam, non verba citare solent; sed et nihil hoc loco, quomodo Evangelista diceret *καλεσους*, ut Septuaginta verterunt; an *καλεσει*, ut Chaldeus, an *καλεσους*, referebat.

QUOD EST INTERPRETATUM EMMANUEL NOBISCUM DEUS, Quo autem modo Deus nobiscum esse per hoc nomen significetur, queri solere video. Quorundam non probò sententiam, qui spiritualiter tantum interpretantur Deum esse nobiscum, id est, nobis reconciliatum, Col. 1, 20. Quòd ante iniquitates nostras ab illo disjungerent, Isaiæ 59, 2. Melius Chrysostomus, et alii nonnulli Patres, ipsam filii Dei incarnationem declarari putant. Est enim Deus nobiscum, non solum quia auxilium præstat, et peccata remittit, quomodo etiam cum antiquis illis Judæis erat; sed quia *Verbum caro factum est, et habitavit in nobis*, Joan. 1, 14; quia *in terra visus est, et cum hominibus conversatus*, Baruch. 5, 58; quia *communicavit carni et sanguini*, Hebræorum, 2, 14. Quòd autem ex hoc loco quidam colligunt Mattheum Hebræicè non scripsisse refellimus in præfatione, cap. 5.

VERS. 25. — ET NON COGNOSCEBAT EAM. Hilarius cognoscere, interpretatur, pro uxore habere, nam ante, inquit, sponsa erat; postea in nomen transivit uxoris, non quòd marito conjuncta fuerit, sed quòd pepererit, ut faciunt uxores. Epiphanius verò adversus Ebionæos prius dicit non cognovisse, post partum verò cognovisse non ejus quidem corpus, sed animum, virtutem, sanctitatem. At jam mox ab Angelo, non poterat ejus ignorare virtutem, quam sciret de Spiritu sancto concepsisse; et nemo non videt Hebræicam esse phrasim, quòd honestè usus matrimonii significatur, ut in Genesim 4 et 19, 8; Numeror. 31, 35 et 5 Reg. 1, 4. Illud verò quod quidam adnotantur hoc verbum non dici, nisi cum primùm virgo deloratur, falsum esse constat Gen. 4, 25 et 38, 26, et 1 Reg. 1, 19. Arripiebant hic Jovinianus, Helvidius, Ebioniste, et ut ait auctor Imperfecti, Eunomiani ansam de beate Mariæ post partum virginitate malè sentiendi, vide vers. 18; tantùm admonendum est, quem-

VERS. 25. — Vox, *δοσεκ*, id tantùm indicat, quòd antea factum non fuit, non quòd eam postea cognoverit: id unum designat, non eam cognovisse: et illæ particule, *antequam, donec*, indefinitum relinquunt quid postea factum sit. Sola virginis fides, cum Spiritus sancti operatione, quasi umbrà, ut ait Angelus

admodùm has particulas *antequam et priusquam*; ita has *donec et usque*, et si quæ sunt aliæ similes, non semper affirmationem post tempus, quòd notatur, si negatio præcessit; nec semper negationem, cum præcessit affirmatio significare, ut Hieronymus adversus Helvidium, et Chrysostomus hoc loco multis exemplis demonstrarunt. Matthæi 28, 20: *Ecce ego vobiscum sum usque ad consummationem sæculi*; non indicat postea cum illis non futurum, sed multò magis futurum, 2 Reg. 6, 26: *Michol filiv Saul non est natus filius usque in diem mortis suæ*; non significat eam post mortem peperisse. Psal. 109: *Sede à dextris meis donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum* non significat postea non sessurum. Math. 5, 19: *Donec transierit caelum, et terra, iola unum, aut unius apex non præteribit à lege, non indicat fore ut postea prætereat. Ergo in his omnibus locutionibus, id dicitur quòd est dubium, id tacetur quòd est certum.*

FILIUM SUUM PRIMOGENITUM. Hoc aliud erat hereticorum argumentum, qui de Mariæ virginitate malè sentiebant, quòd Christum evangelista Mariæ primogenitum appellet, quasi post eum alios genuerit; ubi enim secundò genitus nullus est; ibi nec primogenitum esse posse. Epiphanius videtur vi argumenti declinasse. Negat enim hæres. 78 Christum Mariæ primogenitum appellatum. Nec enim evangelistam dixisse, donec peperit filium primogenitum suum; sed filium suum primogenitum, ut significaret filium esse Mariæ, primogenitum autem Dei. *Ipsæ namque est primogenita omnis creatura*, Colos. 1, 15, et *primogenitus ex mortuis*, vers. 18, et Rom. 8, 29, *primogenitus in multis fratribus*. Melius et fortius Hieronymus adversus Helvidium, primogenitum Mariæ Christum dici, non quòd post eum alius; sed quòd ante eum nemo genitus sit. Hunc enim Scripturarum esse usum, ut unigeniti etiam primogeniti dicantur; quia qui unigenitus est, necessariò ante omnes alios, id est, nemo ante eum genitus est; quod est esse primogenitum, Exod. 4, 22. Deus vocat populum Israel primogenitum suum, cum alium non haberet. Et c. 12, 29, dicitur percussisse omnia primogenita terra Ægypti: inter quos non dubium, quin aliqui unigeniti fuerint, et c. 15, 2, et 22, 29, jubet omnem primogenitum sibi sanctificari; consuetudo autem legis interpres etiam unigenitos docet intelligendos; alioqui expectandum erat, donec alii posterius geniti nascerentur. D. etiam Paulus, Hebræor. 1, 6, primogenitum Dei, pro unigenito Christum appellavit. Cur ergo evangelista addidit epithetum, *primogenitum*? ideo, ut opinor, ut significaret Mariam non solum concepsisse virginem, sed etiam peperisse. Nam de conceptu dixerat, vers. 18: *Antequam conveniret, inventa est habens in utero de Spiritu sancto*. De partu nunc dicit: *Non cognoscebat eam, donec peperit filium suum primo-*

Gabriel apud Lucam, in hoc mysterio eninit. FILIUM SUUM PRIMOGENITUM, non quòd alios haberit fratres, sed quia nullum ante. Sic omnis unigenitus et primogenitus; Numer. 18, 15, primogenitus est ante quem nullus.

genitum; id est, cum eam non cognovisset, peperit filium suum; qui ideo solus maximè propriè primogenitus dicitur, quia cum primogenitus diceretur qui vulvam aperiebat, Exod. 15, 2 et 34, 19, solus

ille aperuit, qui solus clausam invenit, ut Tertullianus docuerat. Aperuisse autem interpretor, non verè aperiendo, sed quemadmodum si aperuisset, verè nascendo.

CHAPITRE II.

1. Cùm ergo natus esset Jesus in Bethlehem Juda, in diebus Herodis regis, ecce magi ab Oriente venerunt Jerosolyman.

2. Dicentes: Ubi est qui natus est rex Judæorum? vidimus enim stellam ejus in Oriente, et venimus adorare eum.

3. Audiens autem Herodes rex, turbatus est, et omnis Jerosolyman cum illo.

4. Et congregans omnes principes sacerdotum, et scribas populi, sciscitabat ab eis ubi Christus nasceretur.

5. At illi dixerunt ei: In Bethlehem Juda: sic enim scriptum est per prophetam:

6. Et tu, Bethlehem, terra Juda, nequaquam minima es in principibus Juda: ex te enim exiit dux, qui regat populum meum Israel.

7. Tunc Herodes, clam vocatis magis, diligenter didicit ab eis tempus stellæ quæ apparuit eis:

8. Et mittens illos in Bethlehem, dixit: Ite, et interrogate diligenter de puero: et cum invenieris, renuntiate mihi, ut et ego veniens adorem eum.

9. Qui cum audissent regem, abierunt: et ecce stella quam viderant in Oriente, antecedebat eos, usque dum venissent, staret supra, ubi erat puer.

10. Videntes autem stellam gavisus sunt gaudio magno valdè.

11. Et intrantes domum, invenerunt puerum cum Mariâ matre ejus, et procidentibus adoraverunt eum: et, apertis thesauris suis, obtulerunt ei munera, aurum, thus et myrrham.

12. Et, responso accepto in somnis ne redirent ad Herodem, per aliam viam reversi sunt in regionem suam.

13. Qui cum recessissent, ecce angelus Domini apparuit in somnis Joseph, dicens: Surge, et accipe puerum et matrem ejus, et fuge in Ægyptum, et esto ibi usque dum dicam tibi: futurum est enim ut Herodes querat puerum ad perdendum eum.

14. Qui consurgens, accepit puerum et matrem ejus nocte, et recessit in Ægyptum.

15. Et erat ibi usque ad obitum Herodis: ut adimpleret quod dictum est de Domino per prophetam dicentem: Ex Ægypto vocavi filium meum.

16. Tunc Herodes videns quoniam illus esset à magis, iratus est valdè: et mittens occidit omnes pueros, qui erant in Bethlehem, et in omnibus finibus ejus, à bimatu et infra, secundum tempus quòd exquisierat à Magis.

17. Tunc adimpletum est quòd dictum est per Jeremiam prophetam, dicentem:

18. Vox in Ramâ audita est, ploratus et ululatus multus: Rachel plorans filios suos, et noluit consolari, quia non sunt.

1. Jésus étant donc né dans Bethléhem de Juda, aux jours du roi d'Hérode, voici que les mages vinrent d'Orient à Jérusalem,

2. Disant: Où est celui qui vient de naître roi des Juifs? car nous avons vu son étoile en Orient, et nous sommes venus l'adorer.

3. Or, le roi Hérode apprenant ceci, il en fut troublé, et toute la ville de Jérusalem avec lui.

4. Et, assemblant tous les princes des prêtres et les scribes du peuple, il s'enquit d'eux où devait naître le Christ.

5. Ils lui dirent: Dans Bethléhem de Juda. Car il avait été écrit ainsi par le prophète:

6. Et vous, Bethléhem, terre de Juda, vous n'êtes pas la moindre entre les princes de Juda; car de vous sortira le chef qui doit régir mon peuple d'Israël.

7. Alors Hérode, ayant mandé les mages en secret, s'enquit d'eux soigneusement du temps auquel l'étoile leur était apparue.

8. Et, les envoyant à Bethléhem, il leur dit: Allez, informez-vous exactement de cet enfant; et lorsque vous l'aurez trouvé, faites-le-moi savoir, afin que j'aille aussi moi-même l'adorer.

9. Ayant entendu ces paroles du roi, ils partirent; et voilà que l'étoile qu'ils avaient vue en Orient allait devant eux, jusqu'à ce qu'elle vint et s'arrêtât à l'endroit où était l'enfant.

10. Lorsqu'ils virent l'étoile, ils eurent une joie extrême.

11. Et, en entrant dans la maison, ils trouvèrent l'enfant avec Marie sa mère; et se prosternant ils l'adorèrent; puis, ayant ouvert leurs trésors, ils lui offrirent des présents, de l'or, de l'encens et de la myrrhe.

12. Et, ayant été divinement avertis en songe de ne point retourner vers Hérode, ils s'en revinrent dans leur pays par un autre chemin.

13. Lorsqu'ils furent partis, voici qu'un ange de Seigneur apparut en songe à Joseph, disant: Levez-vous; prenez l'enfant et sa mère, et fuyez en Égypte, et n'en partez point jusqu'à ce que je vous le dise; car il arrivera qu'Hérode cherchera l'enfant pour le faire périr.

14. Joseph s'étant levé prit l'enfant et sa mère, durant la nuit, et se retira en Égypte.

15. Et il y demeura jusqu'à la mort d'Hérode, afin que fut accompli ce que le Seigneur avait annoncé par le prophète, disant: J'ai rappelé mon fils de l'Égypte.

16. Alors Hérode, voyant qu'il avait été joué par les mages, entra dans une extrême colère; et il envoya tuer tous les enfants qui étaient dans Bethléhem et dans tout le pays d'alentour, de deux ans et au-dessous, selon le temps dont il s'était soigneusement enquis des Mages.

17. Alors s'accomplit ce qui avait été annoncé par le prophète Jérémie, disant:

18. Une voix a été entendue dans Rama, des pleurs et de grands gémissements; Rachel pleurant ses enfants, et elle n'a pas voulu recevoir de consolation, parce qu'ils ne sont plus.